

Важливим інструментом у цій сфері є ризик-орієнтований підхід, який передбачає визначення найбільш уразливих елементів об'єктів, оцінку ймовірності виникнення небезпечних подій та прогнозування можливих сценаріїв розвитку пожеж. Застосування цього підходу дає змогу раціонально розподіляти ресурси, зосереджувати зусилля на критичних ділянках та впроваджувати превентивні заходи, спрямовані на зниження рівня пожежних ризиків і мінімізацію можливих збитків.

Таким чином, пожежна безпека об'єктів критичної інфраструктури є комплексною проблемою, що потребує поєднання технічних, організаційних та управлінських заходів, реалізованих відповідно до вимог чинного законодавства України та з урахуванням сучасних загроз. Забезпечення належного рівня пожежної безпеки сприяє зменшенню ймовірності виникнення пожеж, мінімізації їх наслідків, збереженню життя і здоров'я людей, підвищенню рівня захищеності персоналу, а також зміцненню стійкості функціонування критично важливих об'єктів в умовах сучасних викликів і загроз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 50–51. – Ст. 632.
2. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 10. – Ст. 87.
3. Про об'єкти критичної інфраструктури : Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX // Офіційний вісник України. – 2021. – № 90. – Ст. 15.

УДК 351.862

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНИХ ФОРМУВАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

*Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук, доц.,
доц. кафедри організації і проведення аварійно-рятувальних робіт
Національний університет цивільного захисту України
Анастасія ЧЕГОЛЯ, курсантка навчально-наукового інституту
цивільного захисту
Національний університет цивільного захисту України*

Ефективна система цивільного захисту є фундаментом національної безпеки будь-якої держави, особливо в періоди соціальних потрясінь та військових конфліктів. Сучасні реалії вимагають від України не лише посилення можливостей професійних аварійно-рятувальних служб, а й активного залучення громадянського суспільства до питань безпеки. У

цьому контексті ключового значення набуває інститут добровільних формувань цивільного захисту, який дозволяє поєднати державні ресурси з ініціативою та мобільністю місцевих громад для оперативного реагування на виклики сьогодення.

Актуальність дослідження правових та організаційних засад діяльності добровільних формувань зумовлена насамперед введенням правового режиму воєнного стану та значним зростанням навантаження на підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Масштабні руйнування інфраструктури, постійні загрози ракетних обстрілів та виникнення супутніх техногенних аварій потребують залучення додаткових людських ресурсів, які можуть прибути на місце події у найкоротші терміни.

Крім того, в умовах децентралізації влади саме добровільні формування стають дієвим інструментом підвищення спроможності територіальних громад самостійно ліквідувати локальні надзвичайні ситуації до прибуття основних сил. Тому вдосконалення механізмів їх створення та функціонування є не просто питанням безпеки, а й необхідною умовою стійкості держави.

Згідно з положеннями Кодексу цивільного захисту України, добровільні формування цивільного захисту визначено як важливу допоміжну складову Єдиної державної системи цивільного захисту. Їх утворення ініціюється у випадках виникнення загрози або безпосереднього настання надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру, а також для ліквідації наслідків, спричинених соціальними та воєнними факторами.

Основним призначенням таких формувань є проведення допоміжних робіт. До цього переліку входить широкий спектр заходів: від розбору завалів та розчищення маршрутів руху до надання первинної допомоги постраждалим та участі у відновлювальних роботах. Рішення про створення таких підрозділів приймається відповідними суб'єктами владних повноважень залежно від масштабу ситуації: центральними органами виконавчої влади, місцевими державними військовими адміністраціями або органами місцевого самоврядування.

Комплектування особового складу добровільних формувань здійснюється виключно на добровільних засадах. Членами формувань можуть стати громадяни України, які досягли 18 років та відповідають встановленим вимогам. Ключовими критеріями відбору є не лише особисте бажання, а й відповідність стану здоров'я та фізичної підготовки, а також наявність необхідних здібностей для виконання покладених завдань в екстремальних умовах.

Особлива увага в законодавстві приділена правовому та соціальному захисту добровольців. Права та обов'язки громадян, що залучаються до складу формувань, чітко регламентовані Кодексом цивільного захисту.

Держава гарантує належний рівень безпеки для учасників таких формувань: на період виконання ними допоміжних робіт в обов'язковому порядку здійснюється страхування життя та здоров'я. Це є важливою соціальною гарантією, що забезпечує захист інтересів добровольців та їхніх родин у разі виникнення непередбачуваних обставин під час виконання службових завдань.

Реалізація ініціативи щодо створення добровільних формувань покладається на органи місцевої державної військової адміністрації або органи місцевого самоврядування. Легітимізація діяльності підрозділу відбувається шляхом прийняття відповідних рішень сесій, розпоряджень голів адміністрацій. Ці документи затверджують Положення про формування, у якому детально регламентуються такі аспекти: організаційна структура та штатна чисельність підрозділу; конкретний перелік завдань та функцій відповідно до специфіки регіону; порядок матеріально-технічного забезпечення та фінансування; механізм оповіщення та збору особового складу.

Безпосереднє керівництво формуванням здійснює начальник, який призначається органом, що утворив цей підрозділ. Він несе персональну відповідальність за готовність формування до дій за призначенням, дотримання заходів безпеки та дисципліну особового складу під час виконання завдань.

Функціональне навантаження на добровільні формування визначається поточною оперативною обстановкою. Члени таких підрозділів залучаються до виконання допоміжних робіт, що не потребують допуску до державної таємниці або вузькоспеціалізованої кваліфікації професійних рятувальників. До таких робіт, зокрема, належать:

- проведення первинних заходів із розбору завалів та розчищення маршрутів евакуації;
- участь у пошуку постраждалих на відкритій місцевості та в житловому секторі;
- надання домедичної допомоги постраждалим до прибуття медичних працівників;
- забезпечення роботи пунктів незламності, розгортання пунктів обігріву та видачі гуманітарної допомоги;
- інформаційно-роз'яснювальна робота серед населення в зонах ризику.

Інтеграція добровільних формувань у систему безпеки дозволяє суттєво підвищити потенціал реагування на надзвичайні ситуації на локальному рівні. Це набуває особливої актуальності в умовах дефіциту ресурсів, коли професійні підрозділи ДСНС можуть бути перевантажені великою кількістю викликів під час масованих обстрілів або масштабних стихійних лих.

Добровольці, перебуваючи безпосередньо на місцях, здатні мінімізувати «часовий фактор», розпочинаючи першочергові рятувальні

заходи ще до прибуття основних сил. Крім того, функціонування таких підрозділів сприяє самоорганізації громад, підвищує культуру безпеки серед населення та забезпечує ефективну комунікацію між владою та мешканцями у кризових ситуаціях. Таким чином, добровільні формування стають інструментом зміцнення стійкості громади перед сучасними викликами.

Окремим важливим аспектом функціонування добровільних формувань є їх матеріально-технічне забезпечення. Згідно із законодавством, на період виконання поставлених завдань орган, що утворив формування, зобов'язаний надати особовому складу необхідні ресурси на умовах тимчасового користування (повернення). До переліку такого майна входять не лише приміщення для дислокації, але й спеціалізовані засоби зв'язку, автотранспортна техніка, засоби індивідуального захисту (каска, бронежилети, спецодяг), а також необхідне обладнання для проведення аварійних робіт. Процедура передачі, зберігання та повернення майна чітко регламентується внутрішніми нормативними актами органу місцевого самоврядування або державної військової адміністрації, що забезпечує контроль за цільовим використанням ресурсів громади.

Порядок безпосереднього залучення добровольців до дій за призначенням базується на принципі єдиного керівництва. Обсяги та види допоміжних робіт визначаються або органом, що створив підрозділ, або керівником робіт з ліквідації наслідків НС, у разі розгортання штабу з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. У такому випадку добровільне формування переходить в оперативне підпорядкування професійних аварійно-рятувальних служб.

Визначаючи стратегічні перспективи розвитку інституту добровільних формувань в Україні, слід акцентувати увагу на необхідності адаптації нормативно-правової бази до викликів воєнного часу. Нагальною потребою є чітка юридична регламентація статусу добровольця, яка б передбачала розширені соціальні гарантії, аналогічні до тих, що мають працівники ДСНС, враховуючи високий ризик виконання завдань в умовах бойових дій або ракетних загроз.

Ключовим вектором розвитку є професіоналізація діяльності формувань. Сучасні реалії вимагають переходу від епізодичних інструктажів до системної фахової підготовки. Навчальні програми, які реалізуються у співпраці державних навчально-методичних центрів цивільного захисту та громадських організацій, повинні включати поглиблений курс домедичної допомоги, основи мінної безпеки та поводження з вибухонебезпечними предметами, психологічну підготовку до дій в екстремальних умовах, відпрацювання алгоритмів взаємодії з важкою інженерною технікою. Такий комплексний підхід дозволить перетворити добровільні загони з суто допоміжної сили на кваліфікований резерв системи цивільного захисту.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що добровільні формування цивільного захисту є невід’ємною складовою архітектури національної безпеки України. В умовах перманентних загроз вони виконують життєво необхідну функцію, забезпечуючи «ефект присутності» рятувальних сил у кожній громаді ще до прибуття професійних підрозділів.

Окрім безпосередньої допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, ці формування виступають каталізатором соціальної згуртованості та відповідальності суспільства. Подальша інтеграція добровільного руху в систему цивільного захисту потребує удосконалення нормативно-правового регулювання, модернізацію технічного оснащення та впровадження системного навчання особового складу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403 – VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Про затвердження Положення про добровільні формування цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2013 № 616. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2013-%D0%BF#Text>

УДК 614.8

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ТЕХНІКИ ПІД ЧАС АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ

*Олексій МИГАЛЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
Віталій КОМΠΑН, курсант навчально-наукового
інституту пожежної та техногенної безпеки
Національного університету цивільного захисту України.*

Під час виникнення надзвичайних ситуацій, таких як землетруси, вибухи, обвали будівель або техногенні катастрофи, першочерговим завданням рятувальників є швидкий, безпечний та ефективний розбір завалів для пошуку постраждалих. Для цього широко застосовується сучасна будівельна техніка – екскаватори, крани, навантажувачі, бульдозери, підйомники тощо. Однак у реальних умовах руйнувань використання такого обладнання часто супроводжується значними труднощами. Існує низка технічних, організаційних та безпекових проблем, які потребують врахування задля зниження ризиків і підвищення ефективності рятувальних робіт.

Однією з головних проблем є небезпека для осіб, що залишилися під завалами. Будь-яке переміщення важких конструкцій чи використання екскаватора може спричинити додаткові обвали. Вібрації та механічний тиск можуть ускладнити стан постраждалих або призвести до їх загибелі. Тому рятувальники повинні обережно підходити до вибору способів